

عنوان: اثر سحر و جادو بر زندگی انسانها از دیدگاه آیات و روایات

نویسنده: زهرا عسکری^۱

چکیده

سحر رفتاری است که قرآن کریم حدی برای آن تعیین نکرده است. آرای اهل لغت، فقیهان و مفسران شیعه و اهل سنت نسبت به سحر مختلف بیان شده است. سحر نوعی اعمال خارق العاده همراه با خدعه و اضرار به غیر، که آثاری از خود در وجود انسان باقی می گذارد و در واقع نوعی چشم بندی و تردستی که جنبه روانی و خیالی دارد. همه اقسام سحر در شریعت اسلام حرام است. مگر مواردی مانند خواص اجسام زمینی (علم الخواص) و یا نسبت های ریاضی. اقسام مختلفی برای سحر ذکر شده که اختلافی می باشند. بعضی از اقسام آن سحر و دارای تاثیر می باشد و بعضی دیگر، مضر نمی باشند و دارای تاثیر است؛ اما متأسفانه ساحران از آنها برای اغفال و فریب مردم سوء استفاده می کنند. در خصوص حقیقت سحر، فقیهان سه دسته اند: گروهی عقیده دارند سحر حقیقت دارد و برخی قایلند حقیقت ندارد و عده ای هم تفصیل داده اند. فقیهان قایلند: حل سحر به وسیله غیر سحر مانند قرآن، دعا و ذکر جایز است. حل سحر به وسیله سحر اختلافی است و اکثر فقیهان عقیده دارند: اگر مصلحت و یا غرض عقلایی و شرعی در کار باشد جایز و چه بسا واجب باشد.

کلید واژه

اسلام، جادو، خرافات، سحر.

^۱. سطح دو، مدرسه حضرت زینب کبری (سلام الله علیها) - سپیدان

مقدمه

انسان برترین مخلوق روی زمین است؛ الله تبارک و تعالی در او نیرو و قدرت شناخت اشیا را قرار داده و آسمان، زمین و موجودات آن را تابع و برای او مسخر گرانیده است. اما گاهی بعضی از انسان ها، مقام خود را فراموش کرده و به آسانی تحت تاثیر اوهام، خرافات و وسوسه های شیطان و شیطان صفتان قرار می گیرند. شیطان هایی که همیشه در کمین اند تا با حيله های گوناگون و دسیسه های متنوع انسان ها را از ایمان و مسیر حق و حقیقت منحرف کرده و در باتلاق از گناه و معصیت گرفتار سازند. یکی از ترفندهای شیطان در منحرف کردن انسان ها از عقیده حق و ایمان، سحر و جادو است. چنانکه مشاهده می کنیم بعضی از مسلمانان فریب شیادان و جادوگران را خورده و به گمان اینکه آنها غیب می دانند، برای تامین برخی از نیازهای خود به آنها مراجعه می کنند و هر چه این شیادان بگویند آنها نیز باور می کنند و با چنین باوری دین و ایمان خویش را در مخاطره می اندازند. لذا لازم دانستیم تا در خصوص این معضل در پرتو قرآن و سنت مطالبی را برای مردم متدین و با ایمان بیان داریم تا با ماهیت واقعی سحر و جادو آشنا شده و خود را از ضررهای دینی و دنیوی آن محفوظ نگهدارند.

۱- مفهوم شناسی

۱-۱- سحر در لغت

الف) فریب و پندارهای بدون حقیقت و واقعیت، همانند شعبده بازی و تردستی؛ علما می فرمایند: سحر جادوگران فرعون از همین نوع بوده است.

ب) جلب شیطان ها به روشهای خاص و کمک گرفتن از آنها

ج) ممکن است با وسایلی ماهیت و شکل اشخاص و موجودات را تغییر داد، مثلاً انسان را به وسیله آن بصورت حیوان در آورد ولی این نوع، خیال و پنداری بیش نیست و واقعیت ندارد.^۱

۱-۲- سحر در اصطلاح

در لسان العرب آمده است: سحر عبارت است از هر آنچه که مآخذ، منشا و عوامل آن ظریف، مرموز، نامرئی و پنهان باشد و درباره معنی اصطلاحی سحر، در لسان العرب آمده است: سحر عملی است که با انجام دادن آن ساحر به شیطان نزدیک می شود «السحر عمل يتقرب فيه الى الشيطان».^۲

در تعریف اصطلاحی سحر، در عمده القاری چنین آمده است، «فهو امر خارق العاده صادر عن نفس شريره لا يتعذر معارضة» سحر عملی خارق العاده که از فردی شریر انجام می گیرد و مقابله با آن مشکل نیست.^۳

در تعریف سحر گفته اند: سحر نوعی اعمال خارق العاده است که آثاری از خود در وجود انسان ها به جا می گذارد و گاهی یک نوع چشم بندی و تردستی است و گاه تنها جنبه روانی و خیالی دارد.^۴

^۱ راغب اصفهانی، مفردات الفاظ القرآن، ص ۲۰۰.

^۲ ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۳۳۷.

^۳ بخاری، عمده القاری، ج ۲۱، ص ۲۲۷.

^۴ مکارم شیرازی، تفسیر نمونه، ص ۳۷۷.

۱-۳- جادو در لغت

جادو در لغت به معنای افسون کننده، افسونگر، سحر، ساحر، دل فریب محیل، مکار، شعبده و تردستی آمده است.^۱

۲- دلایل واقعیت سحر

۲-۱- سحر در آیات

قرآن در رابطه با ارزش کار ساحران می فرماید: «وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ»^۲ آنهايي که

سحر آموزش می دهند، چیزی را آموزش می دهند که ضرر به آنها می رساند ولی نفعی برای آنها ندارد.

«يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السَّحَرَ»^۳ شیاطین به مردم سحر می آموزند. تعلیم و تعلم در امور حقیقی امکان دارد و انجام می گیرد.

«قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ بِهِ السَّحَرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ»^۴ موسی گفت: آنچه ارائه دادید واقعا جادو است. قطعاً خداوند آن را پوچ و نابود خواهد کرد. از این آیات معلوم می شود که سحر دارای واقعیت بوده و اثرش ثابت است که خداوند آن را باطل می کند، زیرا چیزی باطل می شود که واقعا وجود داشته باشد نه اینکه وهم و گمان باشد.

خداوند تبارک و تعالی می فرماید: «كَذَلِكَ مَا أَتَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ أَوْ مَجْنُونٌ»^۵ همین گونه (که اینان شما را تکذیب می دارند) هیچ پیغمبری به سوی مردم پیش از ایشان نرفته است، مگر اینکه گفته اند: او جادوگر یا دیوانه است.

۱. معین، فرهنگ فارسی، ج ۱، ص ۱۲۰۱.

۲. بقره: ۱۰۲.

۳. همان.

۴. یونس: ۸۱.

۵. ذاریات: ۵۲.

۲-۲- در روایات

امام علی (علیه السلام) می فرماید: « مَنْ تَعَلَّمَ شَيْئًا مِنَ السَّحْرِ قَلِيلًا أَوْ كَثِيرًا فَقَدْ كَفَرَ ، وَ كَانَ آخِرَ عَهْدِهِ بِرَبِّهِ ، وَ حَدُّهُ أَنْ يُقْتَلَ إِلَّا أَنْ يَتُوبَ »^۱ هر که چیزی از جادو بیاموزد، کم یا زیاد، کافر است و

پایان عهد او با پروردگارش باشد و کیفرش آن است که کشته شود مگر توبه کند. امام علی (علیه السلام) فرمودند: « قَبِلْتُ امْرَأَةً إِلَى رَسُولِ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ) فَقَالَتْ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، إِنَّ لِي زَوْجًا وَ لَهُ عَلَى غُلْظِهِ، وَ أَنِي ضَعْتُ بِهِ شَيْئًا لَاءَ عَطْفِهِ عَلَيَّ! فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ (صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَ آلِهِ): اِفْلَاكِ: كَدَرْتُ دِينَكَ! لَعْنَتُكَ الْمَلَائِكَةُ الْآخِيَارُ، لَعْنَتُكَ الْمَلَائِكَةُ الْآخِيَارُ، لَعْنَتُكَ الْمَلَائِكَةُ الْآخِيَارُ فَلَعْنَتُكَ الْمَلَائِكَةُ السَّمَاءُ لَعْنَتُكَ الْمَلَائِكَةُ الْأَرْضُ ».^۲ زنی خدمت رسول خدا آمد و عرض کرد: ای رسول خدا! شوهری دارم که با من تند است و من کاری کرده ام (جادو و جنبل) که با من مهربان شود؟ رسول خدا (صلی الله علیه و آله وسلم) فرمود: وای بر تو! دینت را تیره کردی! نفرین فرشتگان نیک بر تو باد! این جمله سه بار فرمود: نفرین فرشتگان آسمان بر تو باد! نفرین فرشتگان زمین بر تو باد.

امام علی (علیه السلام) فرمودند: « إِذَا شَهِدَ رَجُلَانِ عَدْلَانِ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَنَّهُ سَحَرْتَهُ ».^۳ اگر دو مرد عادل شهادت دهند که مرد مسلمانی جادو کرده است، باید کشته شود.

رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم): « إِذَا اخْتَمَ السَّاحِرُ فَاقْتُلُوهُ، ثُمَّ قَرَأُوا وَلَا يَفْلَحُ السَّاحِرُ حَيْثُ أَتَى قَالَ: لَا يَأْمَنُ حَيْثُ وَجَدَ ». هرگاه جادوگری را گرفتید، او را بکشید، سپس این آیه را تلاوت کرد: «و جادوگر هر جا باشد نجات نمی یابد» فرمودند: هر جا یافت شد در امان نیست.

رسول الله (صلی الله علیه و آله و سلم): « اتَّقُوا الدُّنْيَا فَوَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ إِنَّهَا لَاءَ سَحَرٍ مِنْ هَارُوتَ وَ مَارُوتَ »^۱ از دنیا حذر کنید؛ زیرا سوگند به آن که جانم در دست اوست، دنیا جادوگرتر از

^۱. بیستونی، خرافات، سحر و جادوگری از دیدگاه قرآن و عترت، ص ۱۱۰.

^۲. همان.

^۳. نوری، مستدرک الوسائل، ج ۱۸، ص ۱۹۳.

^۴. طباطبایی، تفسیر المیزان، ج ۱۴، ص ۱۸۵.

ج) علم و دانش و مهارت این کار را داشته باشند.

د) پایبند مستحبات باشند.

ه) افرادی متقی و پرهیزگار باشند.

و) جرات و شهامت داشته باشند.

ز) فروتن، امین و متاهل باشند.

ح) رضا و خشنودی خداوند مد نظر آنها باشد.

ط) هدفشان جمع آوری مال از افراد ضعیف الایمان نباشد.^۱

گشودن سحر را بعضی از علما حرام می دانند و از حدیث سنن ابوداود استدلال می کنند: «سئل رسول الله عن النشرة فقال هو من عمل الشيطان»^۲ در مورد گشودن سحر از پیامبر سوال شد، پیامبر (صلی الله علیه و آله) پاسخ دادند: گشودن سحر از کارهای شیطان است. در توضیح حدیث «النشرة من عمل الشيطان» ابن حجر می فرماید: حکم گشودن سحر به هدف شخصی که سحر را می گشاید بستگی دارد اگر نیتش خیر باشد پس گشودن درست و خوب است و اگر نیتش شر باشد خوب نیست.^۳

علما گشودن سحر را توسط جادوگران و کاهنان که در ابطال آن اعمال خلاف شرع مرتکب می شوند جایز نمی دانند چون این افراد با کشتن حیوان، استمداد از شیاطین، جن ها و ارتکاب گناهان کبیره باعث گمراه کردن مردم و تحریف حقایق و متزلزل ساختن عقاید افراد ساده لوح می شوند. اما علاج سحر با آیات قرآنی و ادعیه مباح و توسط کسی که دارای عقیده صحیح و پایبند احکام شرعی است اشکالی ندارد.^۴

^۱. شهنوازی، همان، ص ۶۴.

^۲. سجستانی، عن المعبود، ج ۱، ص ۲۴۹، ح ۳۸۶۲.

^۳. العسقلانی، فتح الباری، ج ۱۰، ص ۱۹۱.

^۴. شهنوازی، همان، ص ۶۴.

۷- آسیب شناسی وجود خرافه و توت‌پرستی در باورهای دینی مردم

گرایش به امور خرافی، جادو و توت‌پرستی، از ابتدای تاریخ زندگی بشر در میان فرزندان حضرت آدم (علیه السلام) وجود داشته است و همواره عوامل گرایش انسان ها به این گونه امور، مورد توجه جامعه شناسان و روان شناسان بوده است. آنها در این زمینه نظریه های مختلفی ارائه داده اند که نقطه مشترک بیشتر سخنانشان، این است که علت گرایش آدمیان به خرافه پیش از عصر پیشرفت علم و کشف علت های بسیاری از حوادث و پدیده ها، جهل انسان ها به علل پیدایش پدیده هاست. همچنین در زمینه سحر و جادو، در روایتی آمده است که پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) فرمودند: ساحر و جادوگری را که مسلمان است، بکشید ولی جادوگری که کافر است، کشته نشود. کسی می پرسد: چرا جادوگری که کافر است نباید کشته شود؟ پیامبر (صلی الله علیه و آله و سلم) در پاسخ می فرمایند: « زیرا شرک بزرگتر از سحر است و سحر و شرک با هم نزدیک هستند». در روایات دیگری نیز ساحر و جادوگر مورد لعنت قرار گرفته اند.^۱

شاید علت مخالفت پیامبر و ائمه (علیهم السلام) با جادوگری این است که اگر کسی به سحر و جادو علاقه داشته باشد، اراده موجودی غیر از خداوند را در به وجود آمدن پدیده ها دخیل می داند و در حقیقت اشیا و کوشش برای نزدیکی به خداوند است و در نتیجه، انسان مشرک به کمال حقیقی خود نمی رسد، دین اسلام با سحر و جادو مخالفت کرده است. همچنین در زمینه پیشگویی و قیافه شناسی روایاتی به همین مضمون وارده شده است. در روایتی از امام صادق (علیه السلام) چنین وارد شده است که هرکس پیش گویی کند یا برای او پیش گویی کنند، از دین محمد (صلی الله علیه و آله و سلم) خارج شده است. براساس آنچه از روایات به عنوان شاهد بیان شد و نیز روایاتی که در کتابهای معتبر روایی موجود است، روشن می گردد که سیره و روش ائمه (علیهم السلام) در مخالفت شدید با امور خرافی مانند فال زدن و جادوگری بوده است و به هیچ وجه اینگونه امور را تایید نمی کردند، زیرا با توحید و روح خدا شناسی که باید در جوامع اسلامی حاکم باشد و در پرتو آن، انسان به کمال حقیقی خود نایل شود، منافات ندارد.^۲

^۱. حر عاملی، وسائل الشیعه، ج ۱۷، ص ۱۴۶.

^۲. اخوان نبوی، دین، اسطوره، خرافه و جادو، ص ۶۰.

نتیجه گیری

سحر نوعی اعمال خارق العاده همراه با خدعه و اضرار به غیر، که آثاری از خود در وجود انسان باقی می گذارد و در واقع نوعی چشم بندی و تردستی که جنبه روانی و خیالی دارد. ترس، تهدید، عادت های غلط، فقر اطلاعات، جهل انسان ها، تقلید کورکورانه و وسوسه افراد سود جو از جمله مسائلی است که باعث به وجود آمدن خرافات می شود. از دید اسلام هر عملی اعم از گفتار، رفتار و اعتقاد، که برخلاف مبانی دینی و عقلی باشد، خرافه است. کسانی که خرافات را با دین مرتبط می دانند، یا دین را درست نشناخته اند یا مغرضانی هستند که با ایجاد شبهه و شائبه می خواهند چهره پاک دین را آلوده سازند. جادو و سحر ریشه در عقل و فطرت پاک آدمی ندارند و نمی تواند زندگی آدم ها را مطابق امیال و آرزوهایشان تغییر دهد، آنچه که سرنوشت انسان را مشخص می کند خواست خداوند است. پس باید حضور خداوند را در زندگی پر رنگ کرد و با تمام وجود خواسته ها را از خداوند متعال بخواهیم و با سخن گفتن با او و یا خواندن کلامش آرامش را به زندگی بازگردانیم. از جمله راه های مبارزه با سحر و خرافات، بالا بردن سطح آگاهی مردم، استفاده از علم، عقل، ذکر و دعا مانند: آیه الکرسی، سوره ناس، علق و مهم تر از همه انجام واجبات و ترک محرمات می باشد. سحر یک نوع جهت گیری به طرف عوامل غیر الهی است و لذا هم فعل ساحر حرام است، هم فعل آن کس که نزد ساحر می رود. حتی از ظاهر آیات برمی آید که سحر از مشروب خوردن و قمار کردن بدتر است. چون در سحر، جهت ساحر و شخصی که به ساحر رجوع می کند غیر الهی است و به هیچ نتیجه ای نخواهند رسید. با توجه به اینکه امروزه برخی از مردم برای رفع مشکلات خود به دعانویسان نا معتبر رجوع می کنند، لازم است تاثیر سحر و جادو را بر اساس آیات و روایات بررسی کنیم.

منابع

قرآن

نهج البلاغه

- ۱- اخوان نبوی، قاسم، دین اسطوره، خرافه و جادو، قم: مرکز پژوهش های اسلامی صدا و سیما، جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۹۲ ه. ش.
- ۲- ابن منظور، ابی الفضل جمال الدین، لسان العرب، قم: نشر ادب الحوزه، ۱۴۰۵ ه. ق.
- ۳- اسد الشیبانی، ابو عبدالله احمد بن محمد بن حنبل بن هلال، مسند امام حنبل، قاهره: دارالحديث، بی تا.
- ۴- السقلانی، احمد بن علی ابن حجر، فتح الباری فی شرح صحیح البخاری، قاهره: دارالمعرف، بی تا.
- ۵- بیستونی، محمد، خرافات، سحر و جادوگری از دیدگاه قرآن و عترت، قم: بیان جوان، ۱۳۸۵.
- ۶- بدر الدین العینی، محمد بن احمد، عمده القاری، نشر دارالحیا الثرات العربی، حلب، بی تا.
- ۷- بستی، محمد بن حبان، صحیح ابن حبان، ترجمه: علاءالدین علی بن بلبان، بیروت: موسسه الرساله، چاپ دوم، ۱۴۱۴ ه. ق.
- ۸- جوزی اصفهانی، اسماعیل بن محمد، الترغیب و الترهیب، قاهره: دارالحديث، بی تا.
- ۹- حرعاملی، محمد بن حسین، وسائل الشیعه، قم: نصاب، ۱۳۸۰ ه. ش.
- ۱۰- راغب اصفهانی، حسین بن محمد، مفردات الفاظ قرآن کریم، بیروت: دارالشامیه، ۱۴۱۲ ه. ق.
- ۱۱- سیوطی، جلال الدین، الدور المنثور، قاهره، بی تا، بی تا.

۱۲- سجستانی، ابی داود سلیمانی بن الشعث، **عون المعبود**، ترجمه: محمد محیی الدین عبدالحمید، بی نا، بی جا، بی تا.

۱۳- شهنوازی، محمد نصیر، **جادو و جادوگری**، بی جا، بی نا، بی تا.

۱۴- طباطبایی، محمد حسین، **تفسیر المیزان**، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، دفتر انتشارات اسلامی، قم: ۱۳۷۴ه.ش.

۱۵- طاهر زاده، اصغر، **جایگاه جن، شیطان و جادوگر در عالم**، اصفهان: لب المیزان، چاپ چهارم، ۱۳۸۸ه.ش.

۱۶- علی بن حسام الدین، علاءالدین، **کنز العمال**، بیروت: دارالکتب العلمیه، بی تا.

۱۷- مکارم شیرازی، ناصر، **تفسیر نمونه**، تهران: دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۱.

۱۸- معین، محمد، **فرهنگ فارسی**، بی جا، موسسه انتشارات امیرکبیر، چاپ سیزدهم، ۱۳۷۸ه.ش.

۱۹- نوری، حسین بن محمد تقی، **مستدرک الوسائل**، قم: تحقیق موسسه آل بیت، بی تا.

۲۰- کلینی، محمد ابن یعقوب، **اصول کافی**، تهران: انتشارات دار الکتب الاسلامیه، چاپ چهارم، ۱۳۶۵ه.ش.

۲۱- هیثمی شافعی، ابو الحسن نور الدین علی بن ابی بکر، **مجمع الزوائد**، ترجمه: خیر الدین ذرکلی، بیروت: دار العلم ملابین، چاپ هشتم، ۱۹۸۹م.